

מלחמה ותכנון

כמו כולם, תכנון חי בעולמנו, ובמאמרו "תכנון מגויס" דן טל צפריר בשינויים בדיני התכנון והבנייה בעת המלחמה. הוא מתאר את פרטי הקשר בין תכנון למלחמה, אך למעשה מדובר בקשר עמוק בהרבה. קשר זה מתבטא במונח "אסטרטגיה", שמקורו ב"סטרטגוס": מצביא או מפקד ביוונית.

כמו בכל מעשה אחר (למעט תגובות אינסטינקטיביות), גם במלחמה יש מרכיב משמעותי של תכנון. ניהול מלחמה כולל שלושה שלבים – מהחלטה לפעולה: מסגור, תכנון וביצוע. את אסון השבת השחורה ואת מצבנו במלחמה הנוכחית מייחסים לרוב לכשלים מודיעיניים או לקונספציה שגויה, אך נכון יותר לייחס אותם לשלושה מחדלי תכנון: היעדר תכנון מגירה, הימנעות מאסטרטגיה ברורה, ומסגור שגוי מלכתחילה.

הכשל הפעוט ביותר, יחסית לאחרים, הוא המחדל של צה"ל באי-הכנת תוכנית מגירה לפריסת כוחות להתגוננות מהירה ויעילה מפני התקפת פתע, כפי שחזה אותה האלוף אליעזר טולדנו בתרחיש אפשרי שהציג שנה קודם לכן. קיומה ויישומה של תוכנית מגירה מתאימה היו מונעים רבות מהתוצאות הנוראות של מתקפת החמאס, והיו מחפים במידת מה על כשל המודיעין באי-התרעה ממוקדת עליה.

כשל תכנוני רציני הרבה יותר הוא ההימנעות מקביעת אסטרטגיה. כפי שאמר הרמטכ"ל, עצם היעדר תוכנית כלשהי ל-endgame – מהם יעדי המדינה אחרי הניצחון – מסכן את הישגי צה"ל. אבל היעדר אסטרטגיה ברורה אינו מקרי: הוא מכונן ונגזר מהמסגור השגוי, שעליו נדבר בהמשך. חוסר רצון לחשוף את השאיפה החבויה מאחורי המטרה המוצהרת של המלחמה – חיסול חמאס ומניעת כל נוכחות שלו או התקוממות שלו בעזה בעתיד – הם המניע להימנעות מהצהרה על אסטרטגיה ברורה. שאיפה זו התגלתה, למורת רוחם של כמה ממנהיגינו, בכנס "חזרה לגוש קטיף" שהתקיים בבנייני האומה כמה ימים לפני כתיבת שורות אלו.

הכשל החמור מכולם הוא תפיסת העולם השגויה שמסגרה את מדיניותינו בפועל ואת יישומה בשטח עוד מלפני קום המדינה. המסגור הוא מעיין קונספציה-על הקובעת את האופן שבו מידע מעובד, מתפרש ופועל בתהליכי קבלת החלטות ובתכנון. בשילוב קונספציה – תפיסת המציאות –

ואידאולוגיה – השאיפה איך צריכה להיראות המציאות – המסגור משפיע על האופן שבו תופסים בעיות, הזדמנויות ואתגרים, ובסופו של דבר מעצב את מהלך הפעולות ואת התוצאות הנובעות מהן.

קונספציה-העל הכוזבת מורכבת ממנה עיקרית של אידאולוגיה המייצרת קונספציה שמשקפת משאלת לב יותר מאשר מציאות שפויה. מסגור מוטעה זה, שהוביל אותנו למלחמת יום כיפור ולהתקפת הפתע של חמאס בשמחת תורה, לא היה רק אשליית הכוח, כלומר הקונספציה שעוצמת הנשק שלנו תמיד תרתיע את אויבינו. קונספציה-על אחרת היא האחראית להטלת אסונות אלו על עם ישראל: קונספציה-על ישנה יותר, ממושכת יותר, עמוקה יותר, ולא פחות מסוכנת ופשטנית. בצורתה הראשונה היא גורסת שניתן לאכול את העוגה ולשמור אותה שלמה. על פי תפיסה זו, המשותפת לקיצונים איסלמיסטים (החמאס היום) וליהודים (ה"משיחיים" שלנו היום), אפשר לקיים את ארץ ישראל/פלסטין השלמה "מהנהר עד הים" לצמיתות ובביטחון לתושביה ללא מחיר דמים – או בעיני המאמינים, במחיר נסבל. קונספציה-על שגויה זו היא המניעה את הסכסוך מתחילתו ועד היום.

קונספציה-העל הזאת, נחלת השוליים הקיצוניים, רווחה אחרי ניצחון 67' ובשנות השבעים והשמונים לחלה לליכוד ולמצביעיו, ויושמה בגלוי במפעל ההתנחלויות. בנימין נתניהו, במדיניותו המוצהרת במשך עשרים שנות כהונתו (והיום עם שותפיו מהימין ההזוי-התאוקרטי-הקיצוני), ביטא אותה בשלמותה – "ניהול הסכסוך" – ונמנע בכוונה תחילה מכל ניסיון לפתרון מדיני. כך הוא התיימר להבטיח את ביטחון אזרחי ישראל, על אף האזהרות של שורה של "שומרי סף" ביטחוניסטים מוסמכים, שביטחון לטווח ארוך ניתן להשיג אך ורק על ידי הסדר מדיני.

היום כולנו חווים את התנפצות קונספציה-העל השגויה בסלע המציאות. אירועי העבר – מלחמת יום כיפור ב-1973, התקפת החמאס ב-7 אוקטובר אשתקד וקורבנותיהם – מצביעים על קריסת הקונספציה ומוכיחים שאין "ניהול הסכסוך" ללא עלויות, ושעלויותיו דווקא כבדות. אם יימשכו ניהול המדינה וניהול המלחמה בדבקות באותו המסגור, נוכל לצפות להמשך של אותו התרחיש ולהתגברות מגמותיו בעתיד. נחיה כביכול בביטחון לעם ישראל בארץ ישראל השלמה, המובטח על ידי צה"ל, הרתעתו ושליטתו בכל מקום. זאת תהיה מדינה מנוודה ומוחרמת על ידי הקהילה

הבין-לאומית (כולל ידידינו הקרובים ביותר, כמו ארצות הברית), ואנחנו אזרחיה נסבול מפיגועי מחבלים תקופתיים ונתגייס באופן כמעט ודאי למלחמה קטסטרופלית כל עשור או שניים. השאלה העולה מתוך חשיבה תכנונית מושכלת – אם לא מתוך השכל הישר: האם אנחנו חפצים בעתיד זה לעצמנו, לבנותינו ולנכדים שלנו?

א. אלכסנדר